

1791ff Sønderjylland, Melbærbakke VHanherr red; *mælberris* slutningen af 1400-t ff; Jylland; *melris* begyndelsen af 1500-t, *meltorn* o. 1700-1826.

LITTERATUR: 689 1,115.

ANVENDELSE

De pulveriserede blade eller dekopt af bladene, modne bær og barken har været meget brugt mod blæresten (1), for blære- og nyrelidelser, gonorré (2). Bladene er anført i farmakopeen 1772-1948. Te af bladene drikkes mod ufrivillig vandladning (3); de sælges på nogle apoteker som »blærete«.

Man mente, at bærrene var giftige (SVJylland; 4).

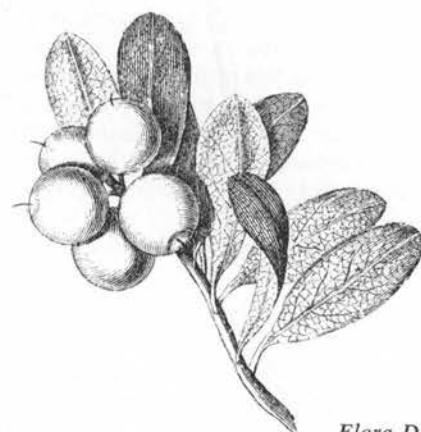
Med vitriol farver planten sort, men alun gråt (1), farver uldtøj sort eller brunt (5), giver en gråliggul farve (6).

Under Napoleonskrigen 1807-14 brugte jyske garver melbærris i stedet for sumak fra Sydeuropa, og det var en handelsvare på halvøen (7). Hedeboerne kørte læssevis af melbærplanter til Varde, ingen vidste, hvad de skulle bruges til, men man gættede på forsøg med garvning eller farvning (8).

Bladene blandet i tobak giver den en behagelig smag (1).

Børn trækker bærrene på snor til »perlekranse« og guirlander (VJylland o. 1900; 9).

LITTERATUR: (1) 739 2,1800,721; (2) 304 330; 177 1930,194 og 1936,161; 227 1933,543; 725 3/8 1944; (3) 328f 1,49; (4) 634 13962,13933; (5) 576 4, 1799,393; (6) 525b 31; (7) 398 1806,408 og 1821,462; 880 1809,16,51; (8) 783b o. 1870; (9) 634 12077, 12231,18173.

Melbær.
Flora Danica, 1764.

Mosebølle.
Flora Danica, 1767.

Mosebølle, *Vaccinium uliginosum*

15-80 cm ret kraftig busk med ægformede, hærandede, på undersiden blågrønne eller -grå blade og krukkeformede grønlige eller rødlige hvide blomster. De kuglerunde eller ovale bær er blege indvendig. Almindelig i nord- og vestjyske samt nogle nordsjællandske tørve- og hedemoser.

Bølle 1688ff jf. gammel dansk bul = tyr, yngre dansk bølle = kastreret tyr, skyldes sandsynligvis en tidligere anvendelse som afrodisiakum på grund af de parvise bærs lighed med testikler; i stednavne: Bøllemose 1610ff Fyn, 1641 Varnæs Sønderjylland, 1774ff Hviting Sønderjylland, Bølkemose 1690ff Als, Bollemose 1700-t Årø Sønderjylland; 1885 holdt en flok lærredrenge og professionelle slagsbrødre om søndagen til i Bøllemosen ved Skodsborg, de kaldte sig »bølesjakket« og forulempede vejfarende, »bølle« blev herefter benævnelsen for en rå og brutal person (1). – Bølleblomsten = kunstnersammenslutning 1942-50; navnet valgt som korrelativ til de franske impressionisters udstilling »Nasturcia« og foreslæbt af Søren Nelson (»Christmas«); det skulle være bemærkelsesværdigt og forvirrende, måske også lidt provokerende.

Skintryte 1775-slutningen af 1800-t i Jylland, fra norsk med hentydning til de saftsvulmende bær; byldebær Vium 1795 omtydet af bølle-, måske fordi bærrenes blege, slimede indhold er sammenlignet med materie fra byld; mosebær 1795ff; Vendsyssel, blåbær 1804ff; Jylland, lening Ålborgegnen og Vendsyssel, se blåbær s. 347, melbær Rømø, hundebær 1911 er nedsættende, ølbær Kgs. Lyngby, vel af bøllebær (2).

Færøerne: *bláber* og *dunnuber* 'andebær' o. 1780ff, *reyðber* 'rødbær', *kaggaber* 1907ff, måske til *kaga* = kigge efter, eller *kaggi* = trædunk, bimpel jf. *tunnuber* 'tøndebar' efter blomster- eller bærformen? *lukkugras* 'lykkegræs' Halldórvík 1936 med uvís oprindelse (3). Grónland: *pilut* (de spiselige blade), *kigutaernak* (bærrene); ØGrónland: *sanit* og (bærrene) *tungiorlut*, NØGrónland: *paornat* og *tungujörtut* (4).

LITTERATUR: (1) 689 2,774; 148 4,139; 5,126; 6, 469; 7,226,250 og 13,43; 690 3,1921,276; 844 23/10 1953; 57c 2,1810,499 (Vends.); (2) 689 2,774f; (3) 751 31,50,85,140,220; (4) 521 91,269; 299 24,1918, 308.

BÆRRENES ANVENDELSE

Bærrene sælges o. 1800 i København som »blåbær« (1), i klitterne ved Agger kan o. 1870 årligt samlet ca. 70 tønder bøllebær, der betales med 6 rigsdalere tønden (2). En del bær spises med mælk til middag, resten bruges til saft eller syltetøj til pandekager (Rømø o. 1880; 3). – På Grónland er bærrene en yndet spise, også når de er frosthårde (4), o. 1850 blev i ti distrikter hvert år skønsmæssigt plukket ca. 1000 tønder bøllebær (5).

Men man skulle være forsiktig, bærrene blev nogle steder anset for at være giftige (6), spiste man mange, blev hovedet som beruset (NJylland 1686; 7).

Den afkogte bærsaft gives for børns mavekatarr (Ringkøbingegnen o. 1900; 8).

Bærrene farver uld og linned violet, blade og grene kan anvendes til garvning (1800; 9).

LITTERATUR: (1) 739 2,1800,565f; (2) 783b; (3) 634 132951; (4) 299 24,1918,308; 315 1955,96; (5) 947 2,1922,41; (6) 634 18753 (Borris), 19188 (Himmerl.); (7) 258 1943,150 (Hjermind m.fl. sogne); (8) 634 12057; (9) 729 2,565f.

Blåbær, *Vaccinium myrtillus*

Meget grenet 15–40 cm høj dværgbusk med grønne, kantede grene, ægformede og fint savtakkede blade, kuglerunde rødliggrønne blomster, som sidder enkeltvis, og sorte, blåduggede, indvendig røde bær. Alm. i Jyllands, NSjællands og Bornholms krat, høje skove, på lyngbakker.

Blåbær begyndelsen af 1500-t ff (blober), i jyske stednavne: Blåbærmose 1683 Vium, Blåbærhede 1774ff og Blåbærhøj Sønderjylland, Blåbærtved

Hanherred, Lening, linning etc. 1619ff; Jylland, af uvís oprindelse, måske påvirket af ene(bær) jf. *lenebærbusk* ved Frederikshavn. *Bølleris* 1648–1821, *bøllebær* 1649–slutningen af 1800-t; Angel, Jylland, Bornholm, omtydet til *byldebær* NSjælland og *byttebær* VJylland, her måske påvirket af tyttebær, se iøvrigt bølle s. 346. *Sildbær* 1686 med uvís oprindelse, *krakbær* SSlesvig antagelig fordi bærret giver et lille smeld, når det trykkes itu, *bekbær* Lolland muligvis fra norsk.

Færøerne: *bláber*, -*visa*, -*jalyngur* o. 1780ff.

LITTERATUR: 689 2,771–74; 148 5,135,180 og 12, 172; 751 31.

Blåbær. (es).

